

Turkduvan *Streptopelia decaocto* i Sverige 1974-75

The Collared Dove *Streptopelia decaocto* in Sweden in 1974-75

LENNART RISBERG

Turkduvans fabulöst snabba spridning över Europa sedan 1920-talet saknar motstycke bland andra fågelarter. Förloppet har beskrivits och analyserats i en lång rad arbeten, på ett nationellt plan bl.a. i Storbritannien (Fisher 1953, Hudson 1965 och 1972), Holland (Leys 1964 och 1967) och europeiska Sovjetunionen (Bozhko 1976) samt för hela Europa (Stresemann & Nowak 1958, Nowak 1965).

I Sverige gjordes den första iakttagelsen av turkduva i Halland 1949 (Fontaine 1951). Vid mitten av 1950-talet etablerades fasta stammar på ett par håll i Skåne och Halland. Turkduvans invandring till Sverige, ökning på de platser där den först slog sig ned och fortsatta spridning norrut finns dokumenterad i form av en mängd faunistiska notiser och några få regionala sammanställningar (se nedan i den landskapsvisa genomgången). Mathiasson (1962, 1964) har svarat för de enda landsomfattande översikterna. De täcker tiden t.o.m. 1962, d.v.s. den period när turkduvan fick fotfäste i Sydsvetige. Eftersom det inte skett någon uppföljning av utvecklingen, beslöt SOF:s forskningskommitté att utlysa turkduvan som riksinventeringsart 1974.

Målsättning

I ett uppdrag i *Vår Fågelvärld* 33 (1974): 108-109 angavs ambitionsnivån till en riksömfattande detaljkartläggning av förekomsten och ett försök att uppskatta antalet turkduvor i landet. Situationen verkade fördelaktig, eftersom turkduvan är helt kulturberoende. Med tanke på att den redan hunnit sprida sig över stora delar av Sverige, och särskilt i Skåne bli talrik, stod det klart att målsättningen inte skulle kunna nås utan att många fågelintresserade engagerade sig.

Följande uppgifter begärdes in:

1. Tätort eller större områden som rapporten täcker.

2. Precisering av tidpunkt och omständigheter (bofynd, tutande fåglar, vinterflockar etc.).
3. En uppskattning av antalet häckande par.
4. En lista över orter där flyktiga eller tillfälliga iakttagelser gjorts.

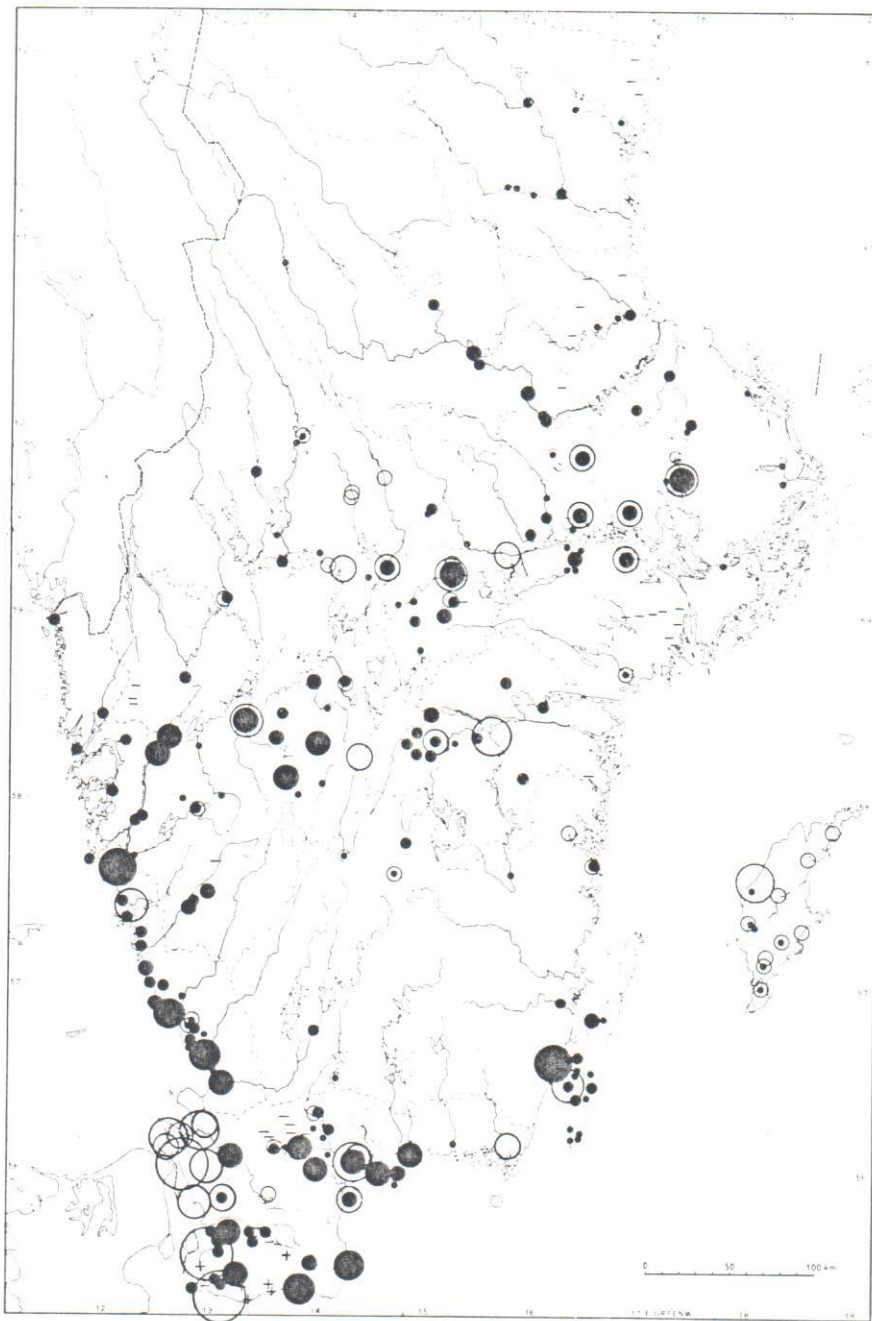
När uppdraget utlystes var avsikten att inventeringen skulle genomföras år 1974. Uppdraget kom dock så sent att det i praktiken inte nådde ut förrän den tidigare delen av häckningssäsongen redan hade passerat. Av den anledningen förlängdes inventeringen att gälla även 1975. På de platser där turkduvan inventerats tidigare under 1970-talet, och där man bedömde att inga nämnvärda förändringar skett, förutsattes dock inga nya insatser.

Rapportering

Uppdrag angående riksinventeringen infördes vid tre tillfällen i VF, dessutom i *Svensk Jakt* 1975, nr 3 och i ett antal regionala ornitologiska tidskrifter. Åtminstone i några landskap försökte man ta lokalpressen till hjälp.

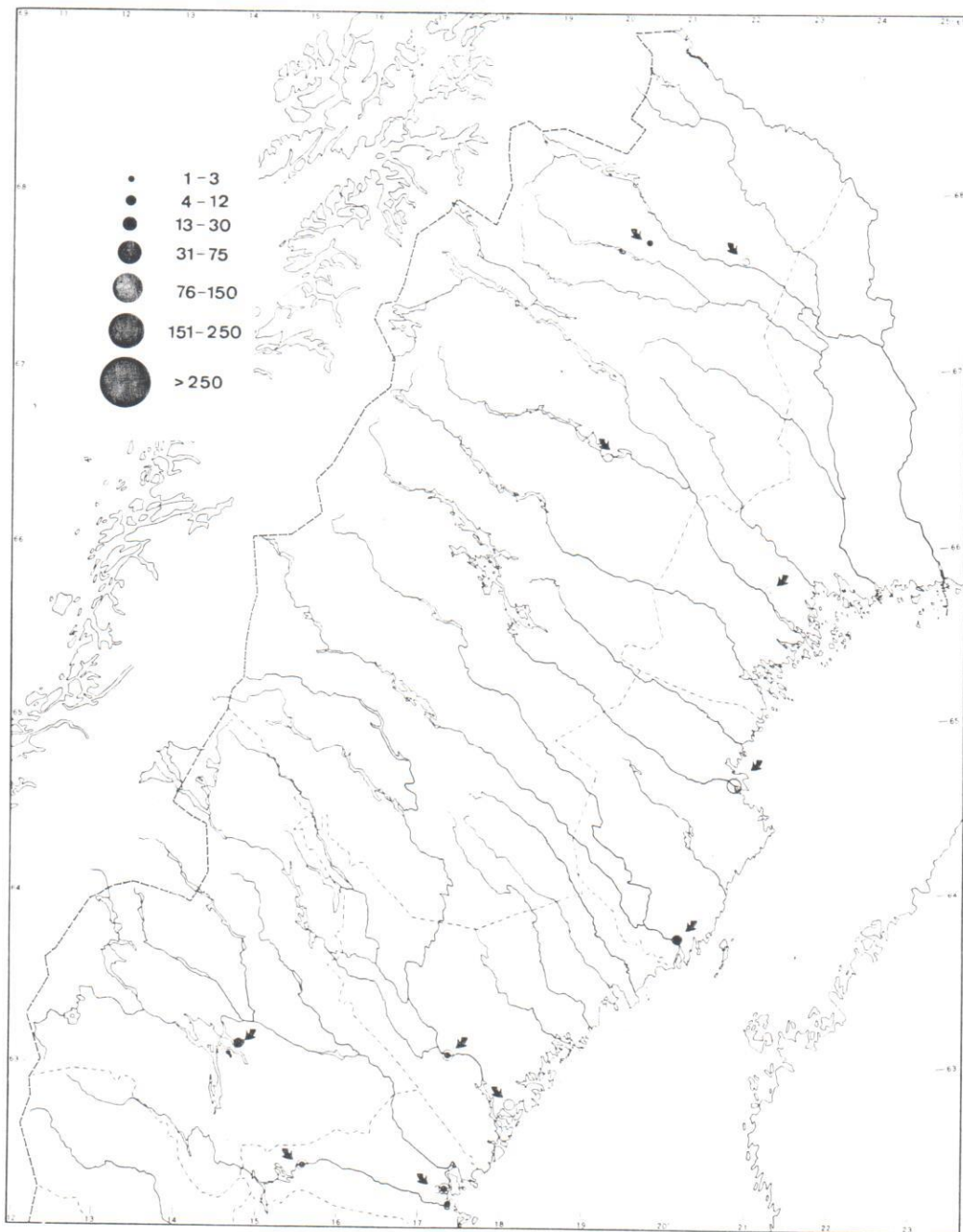
Gensvaret växlade mycket starkt mellan landskapen. Majoriteten av de drygt 100 breven kom från enskilda personer, men ca 30 från VF:s lokala rapportkommittéer eller andra sammanställare. Öland var det enda landskap där man företog en heltäckande inventering i fält (Cedervall 1975). Bara i ett 10-tal städer resulterade uppdragen i regelrätta inventeringar av tidigare kända bestånd. Återstoden utgörs dels av beståndsuppskattningar i efterhand, dels av mer eller mindre tillfälliga iakttagelser.

Trots de begränsade egna kunskaperna om turkduvans förekomst i södra Sverige, stod det vid den preliminära bearbetningen i november 1977 klart att rapporteringen var ofullständig. Det gällde i första hand delar av Skåne och Väst-kusten samt Dalsland och Östergötland. Därför skickades ett 10-tal brev med förfrågan om före-

Figur 1. Turkduvan *Streptopelia decaocto* i Sverige 1974-75. Fyllda cirklar avser antalet par (rapporter från häckningstid), öppna cirklar antalet individer (rapporter från vintern). + = fast bestånd, men storleken okänd, - = orter som saknar turkdvor.

The Collar
denote the
unknown,

The Collared Dove in Sweden in 1974-75. The dots denote the number of pairs during the breeding season. The open circles denote the number of birds in winter. The separation depends on mixed information. + = regular breeding site, numbers unknown, - = towns and villages lacking Collared Doves.

komsten i vissa samhällen eller områden till personer som förmodades ha kunskaper. Alla breven besvarades. Kompletteringarna till trots går det inte att undvika en känsla av att betydelsefulla pusselbitar fortfarande kan saknas.

Resultat

Enligt de inkomna rapporterna iakttogs turkduvan 1974-75 i alla landskap utom Härjedalen samt i Lule och Torne lappmarker. Figur 1 visar artens förekomst i landet. Där har två kategorier urskiljts: rapporter från häckningstid (antalet par) respektive utanför häckningstid (antalet individer).

Med tanke på det föga homogena materialet nödgades jag godta praktiskt taget alla beståndsuppskattningar, oberoende av hur de gjordes, vilket f.ö. sällan angavs. Likaså har uppgifter om ropande hanar ansetts vara liktydigt med samma antal par. Från några orter kom turkduverapporter från mer än en rapportör. Där användes genomgående det högsta siffervärdet, eftersom jag undantagslöst uppfattade det som mest vederhäftigt.

Nedan följer en summarisk redovisning av rapporterna från de olika landskapen och lappmarkerna. För områden med något enda fynd ges noggranna data. Annars är strävan att ange de viktigaste förekomsterna.

Skåne

Turkduvan förekommer i Skåne så talrikt och spritt att en totalinventering av praktiska skäl inte var att vänta. Uppslutningen kom emellertid inte på något sätt att motsvara förväntningarna, och det var bara i Ystad (Paul Axelsson och Sven Larsson) och i Hässleholmstrakten (Jan-Eric Nilsson m.fl.) som noggranna inventeringar utfördes. Från Kullabygden i n.v. Skåne och från ett antal mindre orter finns ett någorlunda gott material, men i synnerhet för s. Skåne rör det sig om bedömningar i efterhand.

Förekomsten av turkduva visade en stark koncentration till samhällen vid och strax innanför kusten. Följande platser rapporterades hålla minst 50 ex. utanför eller 20 par under häckningstid: Torekov plus Båstad 50 par (osäker uppgift), Munka-Ljungby 50 ex., Ängelholm 180 ex., Jonstorp 60 ex., Höganäs 200 ex., Viken 100

ex., Bjuv 60 ex., Helsingborg 1 100 ex., Landskrona 85 ex., Lund 50-100 par, Malmö 1 850 ex. (avser vintern 1976/77; uppgifter från 1974-75 avsåg endast delar av staden), Bunkflo 50-100 ex., Trelleborg 290 ex., Ystad 300 ex. (94 par), Simrishamn (80 par), Åhus 65-75 ex. och Kristianstad 150-200 ex. De enda platserna längre än 10 km från kusten med någorlunda starka stammar var Vinslöv 50 par, Hässleholm 41 par, Klippan 25-30 par, Svedala 50-100 par och Tomelilla cirka 30 par (osäker skattning).

Luckor i utbredningen fanns fortfarande, särskilt i inlandet - som ett antal orter kring Hässleholm, punktvis även vid kusten - som Höllviksnäs. Däremot rapporterades från Kullabygden att där inte fanns något samhälle som saknade turkduvor. Längs sydkusten skall den ha funnits i de flesta samhällena, liksom även SÖ om en linje Ystad-Simrishamn.

Att försöka bedöma turkduvestammens storlek i Skåne bjuder på stora svårigheter. Förutom att bara bråkdelar av landskapet inventerades föreligger en blandning av uppgifter om vinterstammar och revirhävande eller häckande fåglar. Endera typen måste överföras i den andra. Merparten av skattningarna av häckande bestånd kommer från orter med förhållandevis få par, uppgifter från orter med starka stammar från vinterhalvåret. Från fem kommuner i Kullabygden lämnades dock en skattning om inalles minst 1 000 par. Även om det knappast påverkar bilden i stort finns ytterligare en komplikation, i form av att en del samhällen med få par saknade turkduvor under vintern.

Sammanlagt föreligger rapporter om ca 1 730 par och 2 500 ex. Det skulle göra ca 2 500 par. Det förefaller troligt dels att turkduvan förekom på betydligt fler platser än vad som kunde utläsas ur rapporterna, dels att många skattningar snarare var i underkant än i överkant. Därför tycks det mig rimligt att Skåne 1974-75 hade i storleksordningen 3 500-5 000 par turkduvor.

Blekinge

Förekomsten var begränsad till orter nära kusten, med en tydlig koncentration till västra Blekinge. I Sölvesborg räknades ca 40 par, Lister-Mjällby ca 20 par och Karlshamn ca 30 par. Enda samhälle av betydelse i östra delen av landskapet var Jämjö med 37 ex. i dec. 1974 (Strömberg 1974). Beståndet bör ha uppgått till ca 110 par.

Figur 2. I Skåne ä Linderheim. In parts of Skåne

Småland

Turkduvan ha Småland i nå ca 200 par va Fem orter ha måla, Västerby och Aneb landatrakten, sällsynthet. 1 par, men best par.

Öland

Cederwall (1 skrivning öve och beståndsi tering företog då 59 par, för

Figur 2. I Skåne är turkduvan mångenstädes så vanlig att den inte röner någon uppmärksamhet från flertalet ornitologer. Foto: Alf Linderheim.

In parts of Skåne, the Collared Dove is too common to attract the attention of most ornithologists.

Småland

Turkduvan hade 1974-75 inte lyckats kolonisera Småland i någon större omfattning. Kalmar med ca 200 par var det i särklass viktigaste fotfästet. Fem orter hade 5-10 par; längs kusten Blomstermåla, Västervik och Gamleby, i inlandet Ljungby och Aneby. Inom stora områden, t.ex. Vetlandatrakten, betraktade man den t.o.m. som en sällsynthet. Sammanlagt rapporterades ca 260 par, men beståndet bör ha uppgått till ca 300-350 par.

Öland

Cederwall (1975) lämnar en uttömmande beskrivning över turkduvans invandring till Öland och beståndsutvecklingen t.o.m. 1975. En inventering företogs i april-maj 1975. Man påträffade då 59 par, fördelade på 14 lokaler. Drygt hälften

noterades i öns tre större tätorter: Mörbylånga 15 par, Borgholm 11 par och Färjestaden 5 par. I övrigt fanns turkduvan huvudsakligen i byar intill kusten på s. Öland, bl.a. 6 par i Stenåsa.

Gotland

Högström (1975) redovisar invandring och utbredning t.o.m. 1974. Med undantag av Lärbro lyckades turkduvan få fäste i alla större orter på ön någon gång under perioden 1965-74. Sambandet mellan turkduvecentra och samhällenas storlek var mycket klart. Mer än 10 turkduvor påträffades endast i tätorter med minst 200 invånare. Visby hade största stammen med drygt 100 ex. Minst 20 ex. noterades på följande platser: Slite 30 ex., Roma 26 ex., Klinte 40 ex., Havdhem 21 ex. och Burgsvik 22 ex. Bestånd ca 110-125 par.

Halland

Liksom i Skåne fanns de största koncentrationerna i samhällen nära kusten, bara mer uttalat. Inte någon ort med mer än 5 par låg längre från havet än 10 km. Till skillnad från andra delar av Sverige, med undantag av Kullabygden i Skåne, tycks turkduvan längs kusten ha förekommit i praktiskt taget varje samhälle. I allmänhet var det frågan om enstaka par. De högsta antalen rapporterades från Halmstad och Falkenberg, vardera 100 par, Laholm 50 par och Varberg 20-30 par samt Kungsbacka 110 ex. Fyra orter uppgavs ha vardera ca 10 par, nämligen Tvååker, Träslövsläge, Skogstorp och Vinberg. Rapporterna gav sammanlagt ca 440 par. Med tanke bl.a. på ofullständig täckning av landskapets norra del uppskattar jag beståndet till 500-600 par.

Bohuslän

Turkduvan förekom endast i kusttrakterna. Göteborg bedömdes ha 200-400 par, alltså mer än i något annat samhälle på Västkusten. I Uddevalla fanns 25-30 par, i övrigt 1-5 par vardera på sju platser. Bestånd 250-450 par.

Dalsland

Inga spontana rapporter. Uppgifter i efterhand från Kurt Gustafsson och Hans Alexandersson säger dock att arten skall finnas i flera samhällen, bl.a. ca 10 par i Mellerud och 3-5 par i Brålanda. Bestånd ca 50 par.

Västergötland

Utbredningen omfattade i huvudsak Skaraborgs län och de delar av västgötslännen som ligger i Älvsborgs län. Därtill fanns turkduvan i några samhällen längs Viskadalen. En rapport från Borås säger att den inte sågs där något av inventeringsåren, och fynd saknas också från Alingsås. Av landskapets tolv städer rapporterades fem hysa jämnstora populationer, mellan 30 och 37 par, nämligen Trollhättan, Vänersborg, Lidköping, Falköping och Skövde. Trots till synes lämpliga förhållanden skall turkduvan inte ha häckat i de mindre samhällen som omger dessa städer. Andra viktiga orter var Fritsla 16 par, Skene och Skara 12 par samt Hjo med en vinter-

stam på ca 50 ex. Rapporterna ger ca 335 par. Med tanke på att Västergötland förefaller förhållandevis väl undersökt uppskattar jag beståndet till ca 350-400 par.

Närke

Majoriteten av stammen fanns i slättbygderna i m. och n. Närke. Örebro var ett betydande centrum. Ca 40 par bedömdes häcka i de inre delarna av staden. Från ytterområdena rapporterades vinteransamlingar på tillsammans ca 110 ex. Hurvida dessa häckade där eller i centrala Örebro är osäkert. Därför måste stadens bestånd sättas till 40-70 par. Hallsberg med ca 20 par och Kumla med 6-7 par hade också stabila stammar, medan det i övrigt rörde sig om enstaka par och individer. Beståndet i Närke bör ha uppgått till ca 85-115 par.

Östergötland

Mycket få rapporter inlämnades spontant. För att bilden inte skulle bli helt missvisande gick Jan-Åke Holmbring igenom länets arkiv och kompletterade sedan med egna bedömningar. Under sådana omständigheter måste uppgifterna användas med stor försiktighet. Det tycks ändå vara klart att merparten av turkduvorna fanns i ett band över mellersta delen av landskapet. I Linköping företogs noggranna inventeringar i dec. 1974 och 1975. De gav 159 resp. 162 ex. I Motala sågs ca 50 ex. i dec. 1970, vilket skulle kunna tyda på en stam på ca 20 par. Fyra platser bedömdes ha ca 10 par vardera - Vadstena, Skänninge, Mjölby och Norrköping. Jag gissar att Östergötland 1974-75 hade 150-300 par.

Södermanland

Fasta stammar rapporterades endast från Nyköping (18 ex. i nov. 1974), Strängnäs och Eskilstuna (ca 20 par, varav 13 par i Eskilstuna). Karteringar i Strängnäs gav ca 20 par och en vinterstam på drygt 60 ex. Det förtjänar att nämnas att inte ens en välvillig tolkning av rapporterna från Stockholm, med Södermanlands- och Upplandsdelen sammanslagna, gav mer än ca 15 ex. Med ledning av materialet från 1974-75 uppskattade Nord (1977) beståndet i Södermanland till ca 50 par.

Uppland

Turkduvan
Uppsala
par och
rapporte
flesta i
fem plat
terna va
utanför
två par.

Västman

Fynd gj
med rap
dessa up
turkduv
Hallstah
återstår
förekom
lrk tord
inventer

Värmland

Spridda
larna, n
Kristinel
ex., vara
par. And
stad 11 p
och Udd

Dalarna

En beski
larna fin
tydligt k
ven, no
Tyngdpu
i Borlänge
Avesta s
Från de
Venjan c
ex. Turk
Bergslag
par i Lu
gått till 7

Uppland

Turkduvan hade tre starka fästen i landskapet: Uppsala med 40–50 par, Enköping med 20–25 par och Tierp med 10 par. Därutöver förelåg rapporter om inalles 18 par från sju platser, de flesta i n. Uppland, och ytterligare 11 ex. från fem platser. De enda uppgifterna från kusttrakterna var Östhammar, Norrtälje och Stensta utanför Söderbykarl, genomgående endast ett-två par. Bestånd 100–125 par.

Västmanland

Fynd gjordes över större delen av landskapet, med rapporter från ca 20 samhällen. Fem av dessa uppgavs ha i storleksordningen 10–20 par turkduvor, nämligen Västerås, Sala, Köping, Hallstahammar och Arboga, medan inget av de återstående hade mer än 4–5 par. Alla de större förekomsterna låg i landskapets s.ö. del. Enligt lrk torde Västmanland vara någorlunda väl inventerat. Bestånd 80–100 par.

Värmland

Spridda förekomster vid Väneren och längs älvdalarna, nordligast vid Uddeholm. Kartering i Kristinehamn gav 25 par (en vinterstam på ca 95 ex., varav 25–30 vid Ölme) och i Karlskoga 22 par. Andra viktiga fästen var Sunne 10 par, Karlstad 11 par, Filipstad med omgivningar ca 35 ex. och Uddeholm 25 ex. Bestånd 100–125 par.

Dalarna

En beskrivning av turkduvans invandring till Dalarna finns hos Bylin (1975). Förekomsten var tydligt koncentrerad till samhällena längs Dalälven, nordligast i Lima vid Västerdalälven. Tyngdpunkten låg söder om Siljan med ca 20 par i Borlänge och Hedemora, 5–10 par i Krylbo och Avesta samt ca 5 par i Leksand och Rommeled. Från de tre nordligaste fyndplatserna, Lima, Venjan och Mora, rapporterades mellan 4 och 8 ex. Turkduvan hade en svag men stabil stam i Bergslagen med tre par i Smedjebacken och ett par i Ludvika. Beståndet i Dalarna bör ha uppgått till 70–100 par.

Gästrikland

Samtliga fynd gjordes i ett band över m. Gästrikland, där de större samhällena ligger. Från Gävle rapporterades ca 6 par, från Valbo och Sandviken 1–2 par. Bestånd ca 10 par.

Hälsingland

Jan-Erik Malmstigen gjorde en betydande insats för att få turkduvans status i landskapet klarlagd genom upprop i alla lokaltidningar och kontakter med många icke organiserade fågelintresserade. Enligt rapporterna förekom den huvudsakligen längs Ljusnan och biflödet Voxnan. Bollnäs uppgavs sålunda ha ca 8 par, Alfta 1–2 par, Ovanåker 2 par, Edsbyn 2 par och Ljusdal 6–7 par. Utanför dessa älvdalar fanns den i Hudiksvall (2 par) och Delsbo (1 par). Turkduvan häckade dessutom troligen i Söderhamn och i Stugsund utanför staden, men bara enstaka par. Tillfälliga fynd gjordes endast i anslutning till de nämnda orterna. Hälsinglands bestånd ca 25 par.

Medelpad

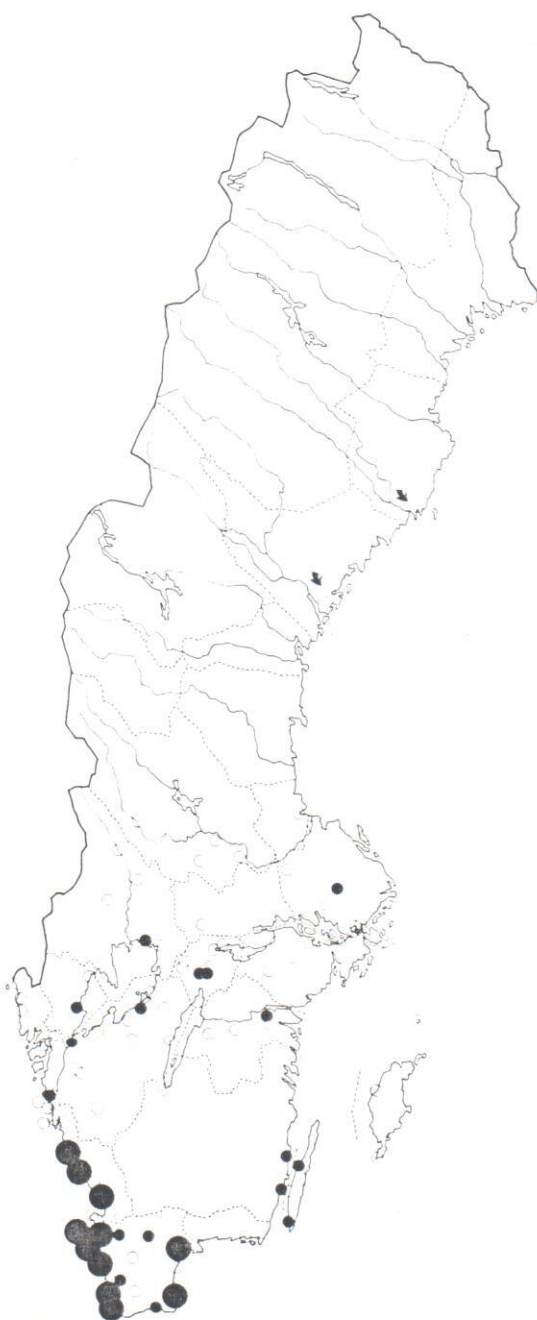
Turkduvan iakttogs endast i Sundsvallstrakten och i Ånge. Från Sundsvalls stad rapporterades 3–4 par, från Njurunda 3 par och från Ånge 1 par. Tillfälligt iakttogs den bl.a. på Alnön och vid Bergsåker, N Sundsvall. Bestånd ca 10 par.

Ångermanland

Rapporterades endast från Sollefteå (4 par) och Hol, Nora (4 ex.). År 1973 sågs stationära individer eller par i Boteå, Prästmon och Örnköldsvik fränsett de båda nämnda orterna. Bestånd ca 5 par.

Västerbotten

Endast iakttagen i Umeå samt i och omkring Skellefteå. Från Umeå rapporterades 5 par, största vinterflock 8 ex. I Skelleftestrakten gjordes iakttagelser av enstaka individer på flera håll, största vinterflock 6 ex. Ingen häckning konstaterades där, men det förefaller rimligt att räkna med ca 5 par. Beståndet i Västerbotten skulle då bli ca 10 par.

Figur 3. Turkduvans *Streptopelia decaocto* förekomst i Sverige före 1963. Stora fyllda cirklar avser permanenta större bestånd, små fyllda cirklar tillfälliga häckningar och öppna cirklar tillfälliga fynd.

The Collared Dove in Sweden before 1963. Large dots denote permanent sites, small dots occasional breeding records and open circles occasional records.

Norrbottn

1 ex. Svartlå, Boden, försommaren 1974 (VF 34: 334).

Härjedalen

Inget fynd 1974 eller 1975. Enda iakttagelsen är 1 ex. Linsäll 13.7 1968 (VF 30: 150).

Jämtland

Från Östersund rapporterades 5-10 par. 1 ex. Lit 16.10 1974 (VF 34: 327).

Åsele lappmark

Inget fynd 1974 eller 1975.

Lycksele lappmark

Inget fynd 1974 eller 1975. Däremot finns tre äldre fynd, det tidigaste 1964 (Kjell Bylin i brev).

Pite lappmark

Inget fynd 1974 eller 1975.

Lule lappmark

1 ex. Vaikijaur V Jokkmokk i maj 1974.

Torne lappmark

1 ex. Kiruna 10.10 1974, under vintern 4 ex. År 1975 konstaterades en häckning och även ett andra par sågs där. Enligt uppgifter i lokalpressen skall ett par ha häckat i Vittangi 1974.

Spridningen sedan 1962

När Mathiasson (1962) gjorde sin översikt över turkduvans invandring till Sverige, omfattade utbredningsområdet egentligen bara kuststräckan mellan Simrishamn i Skåne och Varberg i Halland. Det hade visserligen gjorts en rad ströfynd norr därom, men med undantag för Uppsala år 1959 och Norrköping år 1960 fanns inga häckningsfynd. De nordligaste fyndorterna var Gräsö i Uppland och Hagfors i Värmland. Något senare (Mathiasson 1964) kunde det tillfogas ett tiotal orter där turkduvan konstaterats häcka och till-

fällig
dåva
t.o.m
Un
vente
dram
och F
latur
samh
liggar
fäster
gradv
lonise
träffa
1974-
land-
Norrl
Västk
genor
land,
m. oc
Der
s.ö. V
men u
väl m
särski
landsl
stora
av de
är särs
enda
samt
sakna
inte d
man ä
van fö
eller
Ljusda

Bestånd

Vinter
vebest
Skåne
1962).
mer än
1974-7
än den
med tu
popula
labygd
krävt

fälliga fynd ända uppe vid Umeå. Figur 3 visar dåvarande situation, kompletterad med fynd t.o.m. 1963 som senare kommit till kännedom.

Under de drygt tio åren från 1963 till riksinventeringen 1974-75 inträffade egentligen inga dramatiska förändringar av kartbilden. I Skåne och Halland kunde man registrera en stark populationstillväxt i de flesta av de tidigare besatta samhällena följt av en etablering i de omkringliggande. Norr därom fick turkduvan punktvisa fästen, ofta med stora luckor, men dessa fylldes gradvis ut. Man kan säga att arten lyckades kolonisera de delar av landet där den tidigare anträffats tillfälligt. Utbredningsområdet omfattade 1974-75 s. och m. Sverige upp till m. Värmland-m. Dalarna-Uppland med en rad utposter i Norrland. Tyngdpunkten utgjordes av Skåne och Västkusten och ett band från Göteborgstrakten genom m. och n. Västergötland dels till Östergötland, dels över Närke och s.ö. Västmanland till m. och n. Uppland.

Den stora luckan för nästan hela Småland och s.ö. Västergötland kan förefalla svårförklarlig, men utbredningen 1974-75 sammanfaller mycket väl med de områden i Sverige där åkerarealen är särskilt stor i förhållande till det omgivande landskapet och där det samtidigt finns någorlunda stora samhällen. Figur 4 ger en schematisk bild av de områden i s. och m. Sverige där åkerbruket är särskilt intensivt (efter *Atlas över Sverige*). De enda avvikelserna var m. och ö. Södermanland samt s.ö. Uppland, där turkduvan fortfarande saknades. Förekomsterna i s. Norrland visade inte den koncentration till kusttrakterna som man är van vid för "sydliga" fågelarter. Turkduvan förekom t.ex. inte i Härnösand, Kramfors eller Örnsköldsvik, men däremot i Bollnäs, Ljusdal och Sollefteå.

Beståndet i Sverige 1974-75

Vintern 1961/62 beräknades det svenska turkduvebeståndet uppgå till ca 1 200 ex., varav ca 800 i Skåne och återstoden i Halland (Mathiasson 1962). Då hade turkduvan inte hunnit få fäste i mer än tio samhällen. En skattning av beståndet 1974-75 måste av flera skäl bli betydligt osäkrare än denna. Här kan nämnas: (1) antalet samhällen med turkduveförekomst hade mångdubblats, (2) populationerna inom vissa områden, t.ex. Kulabygden i Skåne var så stora att det skulle ha krävts enorma insatser för att nå helt tillförlitliga

Figur 4. Områden i Sverige med intensivt åkerbruk.
Intensely cultivated areas in Sweden.

siffror, (3) arten förlorade sin i sammanhanget fördelaktiga stämpel som raritet, med påföljd att uppslutningen blev blandad.

En av svårigheterna var att överföra uppgifterna till samma enhet, här antalet par. Med ledning av rapporter från Ystad, Kristinehamn och Strängnäs valde jag att överföra vinteruppgifter till population under häckningstid med en faktor 1/3. I de tre städerna gjordes revirkarteringar under häckningstid och räkningar följande vinter. I Ystad gav de 94 par resp. 300 ex., i Kristinehamn 24-25 par resp. 61 ex. (Carlsson 1978) och i Strängnäs ca 20 par resp. drygt 60 ex.

Bedömningar måste dessutom göras av hur effektiv insatsen kan ha varit på de platser som arten rapporterades från, och hur många par som kunde tänkas förekomma utanför dessa. Vissa kommentarer ges i den landskapsvisa genomgången ovan. Tabell 1 anger den beräknade beståndsstorleken i varje landskap. Min uppfattning är att vi 1974-75 hade i storleksordningen 6 000-8 000 par turkduvor i Sverige, motsvarande ett vinterbestånd på 15 000-25 000 ex. Av dem fanns ca 60 % i Skåne. Ulfstrand & Högstedt (1976) beräknade med ledning av uppgifter från Malmö och allmänna erfarenheter beståndet i Sverige till minst 10 000 par. Riksinventeringen pekar på att deras skattning skulle vara något i överkant.

Figur 5. Turkduvebeståndet i Sverige uppskattas 1974-75 på basis av riksinventeringen till 6 000-8 000 par. Foto: Jan Elmblad.

On the basis of a country-wide survey, in 1974-75 the population of Collared Doves in Sweden was estimated at some 6000-8000 pairs.

Faktorer som påverkar spridningen och utbredningsområdet

Turkduvans erövring av praktiskt taget hela Europa på ca 50 år har lockat flera författare till spekulationer över bakgrunden till spridningen samt när och var den skall avstanna. Nedan följer en genomgång av ett antal faktorer som kan antas vara av betydelse. Den skall försöka belysa turkduvans framtid i Sverige.

Väderlek och födotillgång under vintern

Turkduvan är från början en asiatisk fågel med Indien som tänkbart ursprung (Nowak 1965).

Tabell 1. Översikt över rapporteringen av turkduvan *Streptopelia decaocto* 1974-75.

Results of the Collared Dove inquiry in 1974-75

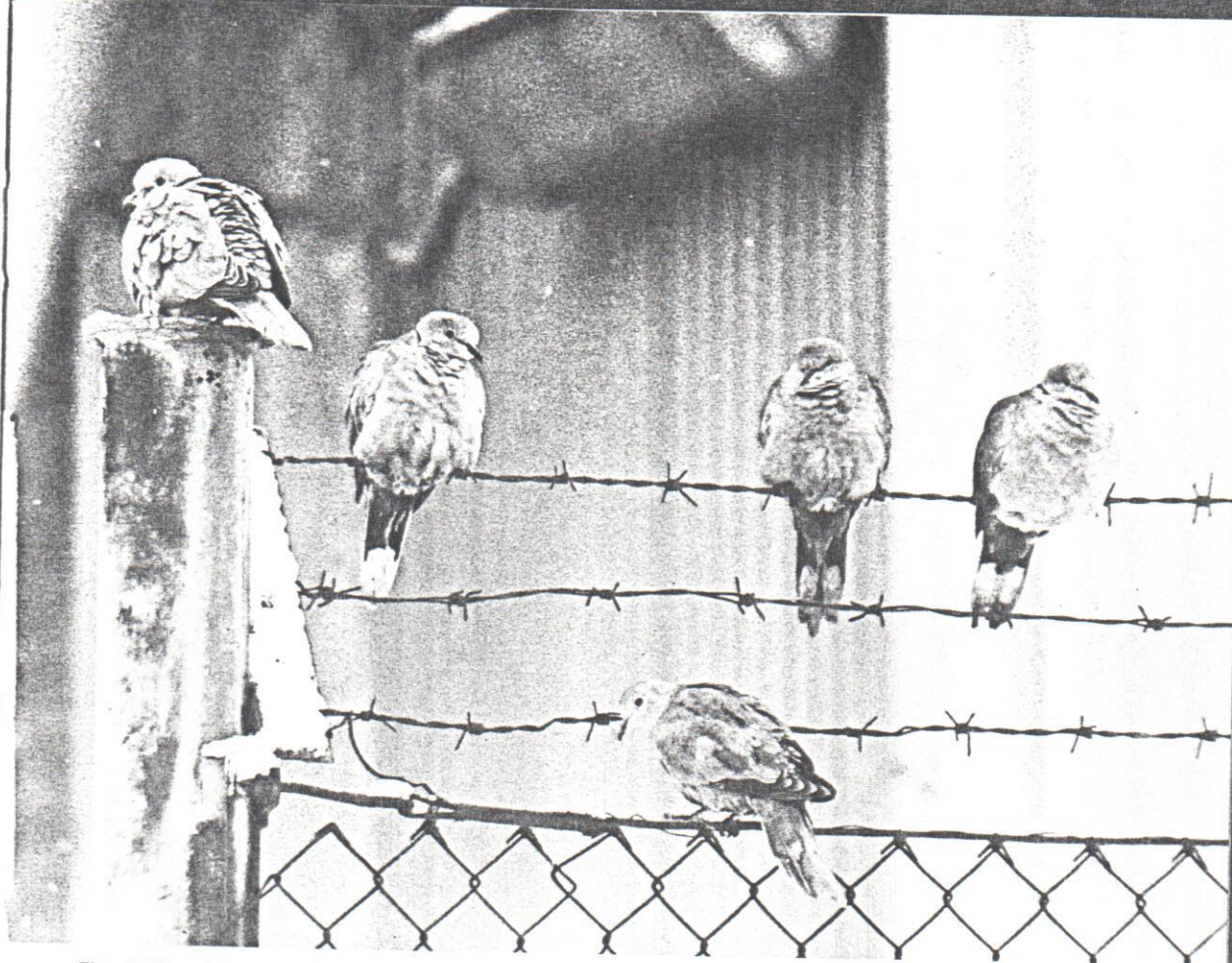
Landskap Province	Antalet rapporterade par Number of pairs reported
Skåne	3 500-5 000
Blekinge	110
Småland	300-350
Öland	60
Gotland	110-125
Halland	500-600
Bohuslän	250-450
Dalsland	50
Västergötland	350-400
Närke	85-115
Östergötland	150-300
Södermanland	50
Uppland	100-125
Västmanland	80-100
Värmland	100-125
Dalarna	70-100
Gästrikland	10
Hälsingland	25
Medelpad	10
Ångermanland	5
Västerbotten	10
Norrbottn	0
Härjedalen	0
Jämtland	5-10
Åsele lappmark	0
Lycksele lappmark	0
Pite lappmark	0
Lule lappmark	0
Torne lappmark	1-2
Summa Total	5 931-8 132

Där är den inte lika knuten till mänsklig bebyggelse som i Europa, utan lever företrädesvis i halvöknar, torrt savannlandskap och i närheten av byar (Salim-Ali enl. Nowak 1965). Under de inledande faserna av turkduvans spridning över Europa förmodades det att utbredningen skulle begränsas av klimatiska faktorer. Arten skulle få svårigheter att klara köldknäppar och områden med långvarigt snötäcke. Nowak (1965) pekade på att spridningen mot NÖ i början av 1960-talet stoppade vid -3° -isotermin.

Senare har det visat sig att spridningen fortsatte, om än med minskad hastighet (Bozhko 1976). Det är oklart vilka problem kylan i sig bereder turkduvan. I samband med den stränga vintern 1962/63 förlorade Borgholm hela sin stam på 14 ex. (Christiansson 1965). De fyra individer som visade sig i Kiruna senhösten 1974 klarade däremot alla vintern, trots att temperaturen ibland

Figur
In win

gick
note
38-4
de ka
men
unde
de ar
från
unde
ninge
osäke
nämn
kyla.
utoml
frysni
fuktbe
I M
vans f
gonen

Figur 6. Vintertid livnär sig turkduvorna på många orter vid spannmålssilos, där stora flockar kan bildas. Foto: Jan Elmelid.
In winter, the majority of Swedish Collared Doves forage at granaries or in places where people provide food for birds.

lig bebyg-
rådesvis i
närheten
Under de
ning över
en skulle
n skulle få
områden
(5) pekade
1960-talet

en fortsat-
sko 1976).
g bereder
a vintern
am på 14
ider som
rade där-
en ibland

gick ned under -30° . I Kristinehamn kunde man notera en fortlöpande ökning från 1 ex. 1963 till 38–40 ex. i febr. 1969. Vintern 1969/70 var en av de kallaste i s. Sverige. Då minskade beståndet, men bara till 30–32 ex. (Carlsson 1978). Vid en undersökning i Uppsala vintern 1968/69 minskade antalet turkduvor vid ett spannmålsmagasin från ca 20 till ca 10 ex. efter ett par nätter med under -20° (Stolt & Risberg 1971). Om minskningen hade samband med temperaturfallet är osäkert. Ingen rapport från riksinventeringsåren nämner någon betydande nedgång efter sträng kyla. Däremot är det känt både från Sverige och utomlands, att turkduvor kan drabbas av förfrysning av tår. Det lär bero på att de råkar välja fuktbemängda nattkvistar (Lachner 1963).

I Mellaneuropa har man iakttagit att turkduvas födosök koncentreras till en stund på morgonen och en på eftermiddagen. De varar i regel

inte längre än 15–30 minuter (Nowak 1965). Vid god tillgång på föda hade turkduvorna inte ens under korta vinterdagar några problem att äta sig mätta på Uppsalas breddgrad (Stolt & Risberg 1971). De gav sig tid till vila och fjädervård en stor del av dagarna.

Vintertid livnär sig turkduvorna på många orter vid spannmålssilos. Problem för duvorna borde kunna uppstå i samband med kraftiga snöfall under helger. Turkduvorna har mycket små möjligheter att övergå till mer naturlig föda. De blir då hänvisade till utfodring, som i regel riktas mot andra arter. Stora vinterflockar vid spannmålsmagasin rapporterades från en lång rad platser i s. och m. Sverige, om än långt ifrån av den storleksordning som har angivits från Mellaneuropa, t.ex. 5 000 ex. vid en silo i Tjeckoslovakien (Nowak 1975). Inte någon av rapporterna 1974–75 talar om starka minskningar efter omfat-

tande snöfall. Visserligen var dessa vintrar ovanligt milda och nederbördsfattiga, men det förefaller ändå som om turkduvan hade goda möjligheter att klara måttliga snöväder. Från Ungern har rapporterats flyttningsrörelser i stor skala, flockar på flera hundra fåglar, vid dåligt väder i januari, men något liknande är inte känt från Sverige.

Predation och sjukdomar

Turkduvans erövring av Europa började någon gång mellan 1550 och 1800-talets början (Nowak 1965). Under mitten av 1800-talet åtnjöt den ett gott skydd av turkarna, och spred sig över de områden som kontrollerades av dem. När turkarna förlorade sin maktställning förföljdes den i stället och blev nästan helt utträngd ur Europa. När sedan den expansionsvåg som så småningom nådde oss startade omkring 1920 hade synen på turkduvan ändrats i s.ö. Europa. Människan utövade inte längre någon betydande negativ inverkan. Bland de få naturliga predatorerna på Balkan nämns i första hand kaja *Corvus monedula* som borövre. I Tyskland har flera noggranna turkduveundersökningar gjorts. Där anger man skatan *Pica pica* som den viktigaste predatorn (bl.a. Gnielka 1975). Skator sågs systematiskt genomsöka träden efter bon med ägg eller ungar. Inte mer än ca 25 % av alla påbörjade häckningar uppges lyckas.

Också i Sverige har skatan gjort sig känd som plundrare av turkduvebon. Från Klippan rapporteras t.ex. att förstakullarna misslyckas till nästan 100 %. Från Gotland finns iakttagelser av skata och ekorre som boplundrare (Högström 1975). Eftersom turkduvan kan ha många kullar under ett år, fem påbörjade kullar så långt upp som i Borlänge (Bylin 1975), behöver effekten inte bli så stor. I första hand torde den spela in på platser där stammen är svag, och dit invandringen är av ringa omfattning.

Från vinterhalvåret rapporterades att sparvhökar *Accipiter nisus* på ett par platser gått hårt åt turkduvebestånd. I Malmö skall hornugglor *Asio otus* framgångsrikt ha jagat turkduvor (Blomquist & Persson 1972). Effekterna av detta kan inte bli annat än lokala.

På grund av sitt födosök i flock på marken är turkduvan utsatt för smittorisker, i första hand salmonella. Utomlands saknar man exempel på större epidemier (Nowak 1975). För svenska

förhållanden finns inte heller belägg för nedgång på grund av smitta, men den starka minskningen i Malmö senhösten 1969 misstänks ha berott på sådan (Blomquist & Persson 1972). I januari 1970 hittades döda utmärglade fåglar dagligen på övernattningsplatserna. Den vintern registrerades emellertid mycket få salmonellafall bland småfåglar i Malmöhus län (Hurwell & Jevring 1974).

Biotopval

Samstämmiga uppgifter från Sverige och andra delar av Europa säger att turkduvan föredrar de städer och större samhällen där det finns äldre villabebyggelse med höga täta träd, alléer, stora parker eller liknande. Fåglarna utnyttjar träden både för häckning och övernattning. I storstädernas stadskärnor förekommer turkduvan i regel inte, till skillnad från tamduvan. Byar och mindre tätorter besätts först i ett senare skede. I Kullabygden i Skåne har utvecklingen hunnit dit. Åren närmast innan riksinventeringen spred sig turkduvan också till gårdar utanför tätorterna, t.ex. vid Rössjöholm och Kullens fyr.

Från de senaste årtiondena finns en rad exempel från Mellaneuropa på häckningar eller häckningsförsök i ren skog (Nowak 1965, Gnielka & Wolter 1970). I allmänhet var häckningarna föga framgångsrika på grund av hög predation. Från Tyringe i Skåne finns en rapport 1974 om ett par som höll till i skogsmark. Det förefaller troligt att de häckade där.

Biotopkraven under häckningstid uppfylls i flertalet större tätorter i Sverige. Eftersom åtskilliga tätorter saknar turkduvor måste det betyda att spridningen ännu inte har avslutats eller att någon eller några andra faktorer bromsar (se nedan under Fortsatt utveckling i Sverige).

Social attraktion

Turkduvan är en i hög grad social varelse, i synnerhet under icke häckningstid när kollektiv övernattning är det normala. Försök med voljärhållna turkduvor och turkduvelika tamduvor har visat att man kan åstadkomma bosättning av friflygande duvor på nya platser. De vilda duvorna lockas att stanna av de fångna. Med tanke på att turkduvans spridning i första hand sker under vårmånaderna (Hofstetter 1960 m.fl.), förmodligen som en följd av överbefolkning som

Figur 7.
In many

gör sig
turkdu
skäl at
rad un
lig, me
skulle
spridni
För
tycks
Lachn
stöder
popula
empel
genom
rige. A
mest 4
bo i
1960-t
men d
duvan
hälfter
Dessa
derwa

Figur 7. På många håll tycks turkduvebeståndets tillväxt ha avstannat. Foto: Lars Andersson.
In many places the Collared Dove no longer increases in number.

gör sig gällande under revirhävandet, och att turkduvorna exponerar sig tydligt då, finns det skäl att anta att denna effekt är ännu mer markerad under naturliga betingelser. En redan befintlig, men inte överbefolkad, turkduvepopulation skulle alltså svälja en del av fåglarna under spridning.

För att en population skall kunna fortleva tycks det krävas ett visst minsta antal individer. Lachner (1963) anger det till ca 10–15 ex. och stöder sig på ett antal sammanbrott av mindre populationer. Också från Sverige finns några exempel som stöder hypotesen. I Harlösa i Skåne genomfördes den första kända häckningen i Sverige. Arten höll sig kvar där 1950–57 med som mest 4 ex. iakttagna (Mathiasson 1959). I Ockelbo i Gästrikland fanns några år i mitten av 1960-talet en stam på strax under tio individer, men den försvann. Under 1960–74 häckade turkduvan på ett 30-tal lokaler på Öland. Mer än hälften av dem övergavs efter ett eller några år. Dessa lokaler hyste genomgående 1–3 par (Cederwall 1975). Som tidigare nämnts utplånades

Borgholms bestånd på 14 ex. efter en hård vinter. Om man bortser från direkt förföljelse och radikala ändringar av livsmiljön, känner jag inte till något exempel på att en population större än 10–15 ex. skulle ha förintats.

Det normala tycks vara att först några få individer slår sig ned på en plats. De första åren händer mycket litet, men inom fem–sex år växer populationen raskt. Hur mycket ökningen beror på häckningsframgången lokalt eller på invandring har veterligen inte kunnat fastställas. Skulle ökningen inte inträffa inom ca fem år finns risken att populationen försvinner. Tillfälligheter kan då få en allt större inverkan på fortbeståndet.

Fortsatt utveckling i Sverige

Utgående från de tio första årens populationsutveckling i England, en fördubbling av stammen varje år mellan 1955 och 1964, förutsåg Hudson (1965) en fortsatt mycket stark spridning som skulle hindras först av Atlanten. En sådan utveckling skulle 1970 ha gett ca 190 000 par, men

en skattning då gav bara 15 000-25 000 par (Hudson 1972). Också i Holland kunde man registrera en utomordentligt stark ökning de första åtta åren, men sedan sjönk ökningstakten till ca 30 % per år (Leys 1964, 1967). Inom turkduvetäta områden i såväl England som på andra håll har man kunnat märka att en stabilisering inträtt. Den skulle kunna bero på att faktorer som är avhängiga beståndstätheten börjat verka.

I s. och m. Sverige tycks förändringarna under början av 1970-talet ha varit relativt obetydliga vad beträffar utbredningen i stort. Dock skedde nyetablering i en rad samhällen, och särskilt i Skåne ägde det rum en spridning till mindre tätorter och t.o.m. enskilda gårdar. Med några få undantag saknas uppgifter om populationsutvecklingen i de starka fästena. Från svackan vintern 1969/70 återhämtade sig stammen i Malmö till den numerär den hade tidigare. I Varberg minskade antalet från som mest ca 100 par under 1960-talet till ca 20-30 par. Minskningen kan ha berott på att det inte längre finns några spannmålsmagasin i hamnen (Uno Unger i brev). Flera mindre turkduveförekomster rapporteras ha vuxit, bl.a. Hässleholm från 10-15 par 1969 till 41 par 1974, Aneby i Småland från 2 par 1968 till 5-8 par 1974-75, Kristinehamn från 30-40 ex. 1967-73 till 60 ex. 1975 och Strängnäs från 2 par 1969 till minst 20 par 1974. Högström (1975) beräknar att antalet turkduvor på Gotland tredubblades under första hälften av 1970-talet, och Cederwall (1975) anger samma ökningstakt för Öland. På andra håll stagnerade utvecklingen. Eskilstuna hade t.ex. ca 10 par 1971-75. I Norrland etablerades alla turkduveförekomster under 1970-talet, med undantag för Söderhamn dit den kom 1969.

Hur skall då den fortsatta utvecklingen bli när det gäller utbredning och numerär? Det återstår att se om nuvarande koppling mellan turkduvas utbredning och områden med intensivt åkerbruk är reell, eller om de bara tillfälligt sammanfaller. Jag tror att det finns en koppling, och att det som i första hand styr artens utbredning och numerär är tillgången på föda under vinterhalvåret. Spannmålshantering som ger kontinuerlig tillgång på spillad eller omfattande fågelmatning är en förutsättning för bestående kolonisering.

Min uppfattning är därför att ganska litet kommer att hända de närmaste 10-15 åren. Vi kan räkna med en fortsatt utfyllnad av mindre luckor i utbredningen och en försiktig spridning

ut till mindre tätorter i de områden där turkduvan redan är talrik. Det borde finnas möjligheter för arten att kolonisera Södermanland och ö. Uppland. Flera punktvisa fästen i Småland och Norrland borde kunna uppstå, men det kan knappast bli någon spridning i stor skala där.

En möjlighet för arten att sprida sig över landet effektivare än hittills ligger i utvecklandet av flyttning hos populationer som har svårt att klara vintrarna där de häckar. Det skulle kunna röra sig om regelrätt flyttning över längre avstånd eller säsongbundet kortdistanspendlande mellan mindre samhällen eller gårdssamlingar och större tätorter. Än så länge finns inget som pekar i den riktningen, men sträckräkningarna vid Falssterbo höstarna 1973-76 visar att arten besitter en viss rörlighet. Årsummorna pendlade mellan 29 och 154 ex. (Roos 1974 och 1978).

Skåne och Västskusten svarade 1974-75 för ca 75 % av landets samlade bestånd. I avsaknad av uppgifter om populationsutvecklingen i viktiga centra, är det mycket vanskligt att sja om kommande numerär. Kanske kan antalet turkduvor fördubblas där, men knappast tiodubblas. Det måste finnas utrymme för stark expansion i många samhällen i mellansverige, men det förefaller mig föga troligt att de skulle få hundratals par. Det skulle betyda ett tak vid i storleksordningen 15 000-20 000 par i hela landet.

Ett hjärtligt tack till alla dem som har bidragit med uppgifter till riksinventeringen. Ett särskilt tack till Ivar Risberg som svarade för merparten av den inledande bearbetningen och till Kjell Bylin, vars kommentarer till manuskriptet ledde till ett antal ändringar och nya uppslag.

Summary

The Collared Dove *Streptopelia decaocto* was first recorded in Sweden in 1949. Up to and including 1962 breeding populations were established in some towns in Southern Sweden (Fig. 3). Occasional records were made as far north as Umeå (64°N). The Swedish population was estimated at 1200 birds in the winter 1961/62 (Mathiasson 1962).

To survey the development to 1974-75 requests for information were published in some journals for ornithologists and sportsmen; the results are presented in this paper.

Between 1962 and 1975 a strong increase took place in most of the already known sites. There was a marked northward expansion of the breeding range and a slow filling of the gaps between the often widely separated places first colonised. The Collared Dove was then a breeding bird in most of South and Central Sweden including the islands Öland and Gotland (Fig. 1). In addition, there were a number of isolated sites along the Gulf of Bothnia. Breeding was even confirmed as far north as

Kiruna (6
comprise
the Centr
wards the
Sweden.
the south
woods to
The distr
to a map
4); howe
areal unit
between
pe.

As the
participa
numerie
investiga
estimate
informati
have bee
which sh
vinces. (c
populatio
300, 61,
winter nu
factor of

Accor
pairs of
found in
Holland
more pa
singborg
Bohuslän

In Sw
Collared
parks of
farms ha
one pair
human s
There ar
provide
This mig
will soo
suboptim
lonizatio
Durin
argued t
most im
Collared
periods
reduced
have co
ring a co
of birds
out are

Accor
Swedish
granarie
(Uppsal
Risberg
the win
existenc
whether
As th
cultivat

Kiruna (68°N). The more or less continuous breeding range comprised the province of Skåne (Scania), the West coast, and the Central Swedish lowlands in a strip from Gothenburg towards the north-east. However, there was a large gap in South Sweden, as very few pairs were found in Småland apart from the southeast corner. This province is covered by coniferous woods to a greater extent than the surrounding provinces.

The distribution pattern in 1974-75 (Fig. 1) is strikingly similar to a map of the most intensely cultivated areas in Sweden (Fig. 4); however, not to a certain smallest amount of arable land per areal unit, but to those parts where there is a marked contrast between major farming districts and the surrounding landscape.

As there were great differences in the efforts made by the participants of the survey, there is some uncertainty about the numerical status of the Collared Dove in Sweden. Thorough investigations were few. Most of the information consists of estimates either of winter or breeding populations. This mixed information is shown in Fig. 1, whereas all winter numbers have been transformed to breeding populations in Table 1, which shows the number of Collared Doves in different provinces. (Thorough counts in three towns revealed breeding populations of 94, 24-25, and c. 20 pairs. The following winter 300, 61, and c. 60 birds respectively, were counted. Thus winter numbers were transformed to breeding populations by a factor of 3/1.)

According to the survey there were 6000-8000 breeding pairs of the Collared Dove in Sweden in 1974-75. Most were found in Skåne (3500-5000 pairs) and along the West coast; Halland and Bohuslän (750-1000 pairs). In four towns, 200 or more pairs were found: namely, Malmö (600 pairs) and Helsingborg (400 pairs) in Skåne; Gothenburg (200-400 pairs) in Bohuslän; Kalmar (200 pairs) in Småland.

In Sweden as in other countries, the preferred habitat of the Collared Dove is towns and large villages rich in tall trees, e.g., parks of gardens. A spread into smaller villages and single farms has so far only occurred in Skåne and Halland. In 1974, one pair occupied a territory in a forest at some distance from human settlements. A breeding attempt was probably made. There are numerous towns and villages that, to a human eye, provide good breeding possibilities but lack Collared Doves. This might be an effect of chance so that breeding populations will soon be established. These places might also represent suboptimal habitats. Finally, some factor(s) might prevent colonization (see below).

During the earlier stages of the range expansion, it was argued that cold and a continuous snow cover would be the most important factors determining how far to the north the Collared Dove might reach. It is true that it may suffer during periods of bad winter weather. Apart from populations being reduced, there are some instances when small populations have completely disappeared, e.g., at Borgholm on Öland during a cold spell in 1961-62. However, this affects the number of birds rather than the breeding range, and populations wiped out are soon restored.

According to the answers to this inquiry, a large majority of Swedish Collared Doves in winter feed on waste grain at granaries or large farms, or are fed by people. Even at lat. 60°N (Uppsala) feeding only takes a small part of the day (Stolt & Risberg 1971). In my opinion, the availability of food during the winter sets the limit of the breeding range. This and the existence of trees suitable for nesting and roosting decides whether or not a place gets Collared Doves.

As the Collared Dove has now colonized the most intensely cultivated parts of Sweden and most of the places where large

quantities of grain are handled, I think that we will soon reach a state of stabilization regarding both distribution and numbers. A future possibility of increase and range expansion would be a development of migratory habits, long distance migrations, and/or withdrawal in autumn from some towns and villages into others where food is easier to find. So far, only small numbers have been recorded migrating at Swedish bird observatories.

Litteratur

- Blomquist, L. & Persson, C. 1972. Turkduvan i Malmö. *Medd. Skånes orn. fören.* 11: 89-93.
- Bozhko, S.I. 1976. Distribution of the Collared Dove (*Streptopelia decaocto*) on the European Territories of the Soviet-union. *Aquila* 83: 173-177.
- Bylin, K. 1975. *Dalarnas fåglar*, p. 355-358. Gävle.
- Carlsson, U. T. 1978. Kristinehamn - Värmlands turkduve-metropol. *Sällskapet för Naturskydd Kristinehamn 1966-1975*, p. 106-115.
- Cederwall, G. 1975. Turkduvan *Streptopelia decaocto* på Öland. *Calidris* 4: 63-79.
- Christiansson, G. 1965. Fågelrapport från östra Småland. *Vår Fågelvärld* 24: 413-419.
- Fisher, J. 1953. The Collared Turtle Dove in Europe. *British Birds* 46: 153-181.
- Fontaine, V. 1951. Turkduvan, *Streptopelia decaocto* (Friv.), en för Sverige ny fågelart. *Vår Fågelvärld* 124-126.
- Gnielka, R. 1975. Zur Brutbiologie der Türkentaube (*Streptopelia decaocto*). *Ornithologische Mitteilungen* 27: 71-83.
- Gnielka, R. & Wolter, W. 1970. Die Besiedlung der Stadt Halle (Saale) durch die Türkentaube - (*Streptopelia decaocto*). *Apus* 2: 100-114.
- Hofstetter, F.-B. 1960. Mögliche Faktoren der Ausbreitung von *Streptopelia decaocto* Friv. *Proc. XII Int. Orn. Congress* p. 299-309. Helsinki.
- Hudson, R. 1965. The spread of the Collared Dove in Britain and Ireland. *British Birds* 58: 105-139.
- 1972. Collared Doves in Britain and Ireland during 1965-70. *British Birds* 65: 139-155.
- Hurvell, B. & Jevring, J. 1974. Infektion med *Salmonella typhimurium* hos vilda småfåglar i Sverige. *Nord. Vet.-Med.* 26: 392-399.
- Högström, S. 1975. Turkduvan på Gotland. *Bläcku* 1: 8-12.
- Lachner, R. 1963. Beiträge zur Biologie und Populationsdynamik der Türkentaube (*Streptopelia d. decaocto*). *Journal für Ornithologie* 104: 305-356.
- Leys, N. H. 1964. Het voorkomen van de Turkse Tortel (*Streptopelia decaocto* (Friv.)) in Nederland. *Limosa* 37: 232-263.
- 1967. The census of the Collared Turtle Dove in the Netherlands. *Int. Council Bird Pres. Bull.* 10: 147-154.
- Mathiasson, S. 1959. Turkduvan (*Streptopelia decaocto*) - en nykomling i skånsk fågelfauna. *Skånes Natur* 46: 89-110.
- 1962. Die Türkentaube in Schweden. *Journal für Ornithologie* 103: 420-427.
- 1964. Turkduvan - en nyinvandrade i svensk samhällsmiljö. *Sveriges Natur*, Årsboken p. 101-109.
- Nord, I. 1977. Antalet häckande fåglar i Sörmland. *Fåglar i Sörmland* 10: 1-22.
- Nowak, E. 1965. *Die Türkentaube*. Neue Brehm-Bücherei Nr. 353. Wittenberg, Lutherstadt.
- 1975. Ist die Türkentaube (*Streptopelia decaocto*) „schädlich“ oder „nützlich“? *Ornithologische Mitteilungen* 27: 153-159.

- Roos, G. 1974. Sträckräkningar vid Falsterbo hösten 1973. *Vår Fågelvärld* 33: 270-285.
- 1978. Sträckräkningar vid Falsterbo hösten 1976. *Anser* 17: 1-22.
- Stolt, B.-O. & Risberg, E. L. 1971. Turkduvan *Streptopelia decaocto* i Uppsala 1959-1969, förekomst och vinterbiologi. *Vår Fågelvärld* 30: 194-200.
- Stresemann, E. & Nowak, E. 1958. Die Ausbreitung der Türkentaube in Asien und Europa. *Journal für Ornithologie* 99: 243-296.

- Strömberg, G. 1974. Turkduvans förekomst i Blekinge. *Fåglar i Blekinge* 1974 p. 243-244.
- Ulfstrand, S. & Högstedt, G. 1976. Hur många fåglar häckar i Sverige? *Anser* 15: 1-32.

Lennart Risberg, Hagmarksgatan 44, S-813 00
Hofors